

Мамат РАИМЖАНОВ 1953-жылы Сузак районунун Көк-Арт айлында туулган. 1976-жылы Кыргызстан мамлекеттик университетинин филология факультетин бүтүргөн. Кесиби боюнча мугалим. Журнал бул санда жаш калемдин алгачкы чыгармаларын окурмандарга тартуулайт.

ЖАШ КАЛЕМ

Аңгемелер

Алмалар гүлдөйт

Тынч жашап жаткан жеринен чалды козгошту. Шаардан келген уулу менен келини болбой туруп алышты кашайып.

— Уят эмеспи ата,— деди Жунус. — Канча жылдан бери жалгыз турасыз. Элден деле уялат экен адам... Жалгыз атасын багып албайбы деп эле айтып жүрүшөт. Же сизге каралашаар адам болгондо да бир жөн эле.

—Кудая шүгүр, эл бар эмеспи, — дейт анда Көкүмбай чал жер тиктеп.— Тиги Чомонун келини келип каралашып эле турат. Кантсин бечара, кир-кокту жууп, нанды бышырып берет. Мындан артык мага эмненин кереги бар. Калганы болсо дүкөндө даяр...

—Ушул тамдан ажырабайм деп эле турасыз, жарыктык. Бирок түшүнүш керек да. Биз сизге жамандык каалап атабызбы. Жамандык, жакшылык бар дегендей,— Жунус аз жерден «Карып да калдыңыз, ко-кус...» деп айтып жибере жаздап токтоду.— Мындан ары биргеле жашайлы. Неберелериниз да сүйүнүп калышсын, ансыз да качан келет деп сурай беришип тажатты.

Жунус шарт эле маселенин алдын тороп сөз козгоп, атасынын бере турган жообун кесип койду. Анын үстүнө неберелери жөнүндө укканда Көкүмбай да унчуга алган жок. Уулунун айткандарын таразалап көрсө чындыкка окшойт. Көптөн бери кенжесин да көрө элек. «Жаш сөөк чөпкө окшош, чоңоюп да калгандыр» деп ойлоп койду ал. «Балдар бат өсөт эмеспи. Ырас эле, кокой башым менен эмне азап». Бирок кайта эле өнүп-өскөн ушул тоолордон биротоло кетээрин эстегенде көңүлү айный түштү. Жүрөгү мыжыгып, ийне менен сайгансып тыз-тыз этёт.

—Мал-сал бар, эртели-кеч өзүң көз салбасаң болобу,— деп гана тим болду. Чалдын бул сөзү айласыздын жообу болуп калды.

Эми келини сөзгө аралашып, жиреп кирди:

—Коюузчу, ата, мал деп жүрүп ушул жашка келдиңиз. Эми тынч жашап, жыргай турган убагыңыз. Ушундай жыргал турмушта тоодо жалгыз жашаганыңыз да өөн экен. Биз көчүп келели десе жумуштун да ылайыгы жок. Же үй да болсочу.

—Элдин шаардагы балдары келип үйлөрүн кеңиртип жатышат го...— Көкүмбай кайрадан каршылык көрсөтө баштады.

—Биз эмне, билбейт дейсизби? Бирок... бул жерде эмне иш кылабыз. Түшүнсөңүз. Келиниңиз экөөбүзгө тең айылда ылайыктуу жумуш жок да.

Көкүмбай чалдын баласы инженер болчу. Шаардагы кайсы бир чоң мекемеде иштээрин да билчү. Айылдагылар дайыма мактап, «Биздин Жунус бардыгын текшерет экен, кааласа завод, фабрикаларды да токтотуп коёт имиш» деп аңыз кылганын угуп, Көкүмбай ичинен кымылдап, эне ордуна эне болуп өстүрүп, саргайып окуткан уулунун чынында эле адам болуп чыкканына өз ичинен кубанчу. Көрсө, Жунус мамлекеттик стандартты көзөмөлдөөчү конторада иштейт экен. Ал эми келини художник эле. Азырынча атагы чыкпаса да, айылдагылар жана тааныштары аны билимдүү, ары маданияттуу адам катары кабыл алышып, ага илимпоздордой мамиле жасашчу.

Ошентип, маселе чечилди да калды. Түш чендерге жакын туугандары келип, коштошуу камылгасы бүтүп, эт бышкан кезде айылдагы калган адамдар келе башташты. Тамак тартылып, эл тарагандан кийин чалдын кошунасы — Чомонун уулу, совхоздо топозчу болуп иштеген Одуш келинчеги экөө жана үч-төрт жакын туугандары калышты. Көкүмбайдын жалгыз кунаажыны менен эки-үч эчкисин Одуш нечак эле өзүнүн бастырмасына алып барып байлап койгон. Эми чалдын бир аз көрпөй-шөрпөйлөрүн, күнүмдүк колдонуучу буюмдарын жыйыштырып, Жунус машинасынын багажнигине салып койду. «Тим эле койбойсузбу» деген уулунун сөзүнө карабастан Көкүмбай курут эзип иччүү, кырлары кемирилген жыгач кесесин да алып алды. Анткен менен кесе келинине жакты.

Жөнөөрдун алдында Көкүмбай дагы бир жолу үйүнүн эшигиндеги кулпту текшерип көрдү да, ачкычын Одушка берип, тамды айлана басты. Бир саамга көздөрүнүн кычыгына толгон жашты аарчыбастан ак чачтуу тоолор тарапты карап тура берди. Жашылданган каректери бүдөмүктөнүп эки далысы ылдый-өйдө түшкөн сайын тоолор да секиришип, улам чалды көздөй чуркап келе жатышкансыйт. «Ой, сен кайда кетип жатасың? Бизди таштайсыңбы?» дегенсишип кыркалекей тарткан аска-зоолор Көкүмбайды ар тараптан кысмакка алып жатышты. Көкүрөгү дагдайып, баштары булут чалган улуу тоолор ага мунайым карашып, тентек уулуна нааразы болгон атадай жайбаракат тигилишет... Ары жагынан угулган шарпадан кийин гана чапанышын өңүрүн кайрып, бетин аарчыды. Эриндери бүлкүлдөп, «Кудайга аманат, кудайга аманат» деген сөздөрдү күбүрөп, эки жагын карабастан келип машинага отурду.

Бир аздан соң күн батышты көздөй зымыраган боз чаңгыл «Жигули» шосседе куюлгуп, чачылып калган канаттардай болгон айылдан улам оолактап кетип баратты.

&&&

Көкүмбай чалдын шаардык жаңы турмушу жаман башталган жок. Келгенден кийин бир аптача былк этпей жата берди. Чынында эле анык жыргал өндөнөт. От жагам, казан асам дебейсиң, ал түгүл ысык суусу да белең. Укта, тур, жеп-ич, кайра укта, кайра тур, кайра укта, кайра тур. Бирпастан кийин кайра башынан. Зериксең — телевизор, бурап кой да көрө бер. Баарынан да сыртка чыгып, кайра кайтканда көп кыйналчу болду. Анткени, ойруманы ойруп-кайрып (ал тепкичтерди ойрума деп атап алган) бешинчи кабатка кайра чыгуу бир машакат. Бир жолу ал Жунуска:

—Ээ, уулум, бул үйүңдү төмөнкү кабаттан эле албапсың да,— деген.

Анда уулу күлүп:

—Бя, жарыктык, ушуга да жеткенди билбейсиз да. Бешинчи эмес, тогузунчу кабатка да жете албай жүгүргөндөр канча. Шарип Тескенович болбосо бул үй да жок эле,— деп койгон.

Кийинчерээк Көкүмбай чал ылдый түшпөй калды.

&&&

Шаардык ызы-чуусуна бара-бара көнүп баратты. Көчөдө каршы-терши каттаган, кирген суудай болгон машиналардын агымынын шоокуму гана болбосо, чалдын тынчын алган эч ким деле жок. Ал эми көчөдөгү дүрүлдөктөр бешинчи кабатка көп угула бербейт. Уулу менен келини каш карая элек үрөң-баранда турушат да, шашып-бушуп камына башташат. Алар менен кошо неберелери турат. Экөө мектепке, ал эми кенжеси апасы менен бакчасына жөнөйт. Ошентип, Көкүмбай жалгыз калат. Түшкө чейинки убакыттын өтүшү тозок. Бара-бара телевизордон да көңүлү кала баштады. Ага белгисиз болгон бир маанисиз нерселерди айта бергенсип сезилип кетчү болду. Анан калса сүйлөшүп алышкансып, бары эле окууга арналган көрсөтүү дейт да, экрандан дайыма бирөө чыгып, Көкүмбай өмүрү укпаган жана көрбөгөн бир чиймелерди доскеге жаза баштайт. Чал такай телевизордон чыккан бул адамды жакшы таанып алган, ал көрүнүп: «Саламатсыздарбы, бүгүнкү сабагыбыздын темасы...» дегенде эле телевизорду шарт өчүрөт да, диванга кынтая кетет. Ошол калыбында бир чай кайнам былк этпей жата берет. «Тоб-бо,— дейт ал — ушундай да эл болот экен ээ, тоббо. Бир айыл туруп сүйлөшпөй... Аман-эсендик сурашуу дегенди унутуп коюшкан экен го буларын». Ал ири алдыда эшиктеш турган кошунасына таң калат. Бир кабатта эки гана үй-бүлө жашай турган. Ушул эки үй-бүлөнүн Көкүмбай келгенден бери эзели бири-бириникине киргенин көрө элек.

Жаңыдан келгенде келини кайнатасынын урматына атайын тамак жасаган. Тамак алдыга келгенде Көкүмбай суроо таштады:

— Тиги кошунаңар кечикти го?

— Үйлөрүндө эле болсо керек... Жумуштан небак эле келишкендей болгон.

— Анда эмне кирбейт? Келишпейби?

— Ээ, жарыктык,— деди Жунус ошондо гана атасынын суроосуна түшүнүп.— Кызыксыз да. Бул жер эмне сизге, айыл беле? Тамаксыз калгансып... Жаман көрүшпөнбү, принципсиз эле чакыра берсе.

— Тамакка чакырганды эмнеге жаман көрсүн? «Жакынкы кошуна алыскы туугандан артык» деген сөз бар.

— Сөз болсо болгондур, ата. Бирок тарбияга жатпайт. Же той, же бир кече өткөрүп жатпасак. Жөндөн-жөн эле чакыра берсең жаман ойлошпойбу, маданиятсыз деп. Кемсинтип жаткандай сезишээри мүмкүн.

Ошондо Көкүмбай аябай таң калган.

Кийин дагы бир-күнү эшиктин коңгуроосу шынгырап калды. Үйдө эч ким жок эле. Неберелеринин деле окуудан келе турган убагы болгон эмес. Көкүмбай эшикти ачса бойго жеткен бир кыз турат. Анда-санда көрүп калчу. Кошунасынын институтта окуган кызы эле.

— Кечиресиз, ата... Сиздерде бир аз чай жок бекен? Дүкөндө дем алыш болуп калыптыр.

— Кир,- айланайын, чай даяр, курсагыңды тойгузуп ал.

— Жок, ата. Мага бир аз эле... кургак чай болсо.

Көкүмбай ашкананы антар-теңтер кылып жатып, буфеттен бир аш-мүшкө чайды кызга алып берди. Бирок кыз анын баарын алган жок: алаканына бир наспай атым салып алып, калганын абышкага кайтарды.

Эртеси коңгуроо шыңгыраганынан эшикти ачса, кечээки кыз туруптур.

— Ыракмат, ата,— деп бир барак кагаздын бүктөмүн Көкүмбайга кармата салды да, ойрума ылдый тарсылдата жүгүрүп түшүп кетти. Көкүмбай эч нерсе түшүнбөгөн калыбында делдейип туруп, бир оокумдан кийин баракты ачып караса, бүктөмдүн ичинде наспай атым кургак чай бар экен. Чал кагаздагы чайды силкип жиберип, баракты эшиктин бурчун көздөй ыргытып ийди. Колун этегине кагып-кагып алды.

&&&

Күн өткөн сайын Көкүмбайдын сезими катып калгансып, кандайдыр бир ээндик, дендароолук денесин чулгап, жалгыздык бийлеп алды. Өзү ушул убакка чейин сезбеген, сезсе да мен эмне болуп баратам деп, кайра ага акылы жетпеген белгисиз ой калды мүлжүп, аны курттай жей баштады, Ушундай жалгыздыкта калганына Көкүмбай өзү да аң-таң. Миң койдун арасында калган жалгыз эчкидей сезет өзүн. Көчөдөгү элге таң кала берет дагы эле: бирөө да чалга назар салып коюшсачы. Салам айтмак тургай берген саламына алик алышпайт баары. Ал эми айрым бирөөлөрү көчөнүн боюндагы салам айтып турган чалды таңыркап, биринчи жолу айбан көргөнсүп карап калышат экен. Бир аз кызыгып карап турушат да, бир нерсе эстерине түшө калгандай, шашып-бушуп андан ары жөнөшөт. Көкүмбай ушунча адамдын арасында биринчи жолу өзүн жалгыз сизди. Болгондо да ойго келбеген, мурун башынан өткөрбөгөн жалгыздыкты сизди. Ал өмүрүндө бир нече жолу жалгыз калган учурлары болгон. Мергенчиликте же топоз багып жүргөндө көп эле жолу тоо-таштын арасында жалгыз калчу. Күндөп, кээде айлап жалгыз жүрө берчү. Ырас, ошондой күндөрдө куса болуп, зеригээр эле, бирок өмүрү азыркыдай жалгыздыкты сезген эмес. Болгондо да ордолуу шаарда, өз уулунун үйүндө жүрүп миңдеген адамдардын арасында жалгыз калуу үч уктаса түшүнө кирбептир.

Ошондонбу, же сагынычтанбы, айтор, негедир кийинки күндөрү кээде айылдагы кошунасы Одуш, көбүнчө, ыраматылык кемпири түшүнө такай кирүүчү болду...

...Алардын үйүнүн төшүндөгү жапайы алмалар бажырайып тегиз гүл ачкан убагы экен. Тим эле укмуш. Желге ыргалган бутактардан алма гүлдөрүнүн таажылары күбүлүп жаап турат. Көкүмбайдын кемпири чоң ак жоолугун салынып, ары-бери басып жүрөт. «Ушинтип эле жүрө бересиңби? Үйгө эч каттабас болдуң го» дейт кемпири жай гана. «Баягы өлөт алган Саксагай дагы жок» деп жооп кайтарат Көкүмбай (ал бир топозун ушундай деп атачу). «Издебеген жерим калбады». Кемпири аны аягансып муңайым карайт. Анын үстүндөгү кийгени бүт мурункусундай эле экен. Жада калса топчу ордуна кемселине таккан баягы жез тыйыны да ошол бойдон. Көкүмбайдын көзү адатынча адегенде ошол топчуга түшөт да, анан кемпиринин ак жоолугуна урунат. «Мен алыпбере элек элем, өзү алган го, ырас кылыптыр» деп ойлойт ичинен.

Ушул жерге келгенде Көкүмбай ойгонуп кетти. Бир топко чейин уйкусу умачтай ачылып, төшөгүнөн туруп алат да, соксоюп отура берет эми. Ошол калыбында терең ойго кетет. «Бейиши болгон экен, бечаранын, дейт ичинен.— Ак жоолук салынып алган тура... Ылайым бейиши болсун». Анан ал өзү билген куранды окуп, алакан жайып бетине бата тартат. Көңүлү уйгу-туйгу болуп, тээ бир кездеги өткөн турмуштары салаадан чууруган кумдай болуп көз алдынан өтө баштайт. Бары эсине

келбейт: бирде бүдөмүк, бирде даана. Анан ал жатууга кам урат, бирок кашайып уйкусу келбейт, таптакыр качып кетиптир. Ою дагы чабыттап, айыл ичи кайрадан элестей түшөт көз алдына. Эми ал топозчу Одушту эетейт. Түш чендерде белине чейин чечинип салып, такырайта алдырган башын тырмагылап арыктагы сууга жуунуп аткан болот.

— А кысталак, эми турдунбу? — дейт Көкүмбай.

— Жо-ок.— дейт тиги.— Азыр келдим. Ээ, аябай убара болуп, та-за эзилдим да.

— Эмне, тоого чыктыңбы?

— У-фу,—дейт Одуш оозундагы сууну бүркүп.

— А эмнеле биргат менен кажылдашып аттың?

— О атасынын оозуга... ошонун. Адам таппагансып дагы келиптир арык чап деп. Бекер жүргөндөй көрөт кишини. Тапкан экенсиң акмакты дедим.

Одуш бригадирди ашатып сөгүп кирет, а чал угуп турат да күлүп коёт. Бары бир бир пастан кийин кетменин чабына кысып, Одуштун арык чапканы жөнөөрүн билет. Ал эми төштө алмалар бажырайып гулдөп турат. Бир оокумда Одуштун дарылдаган үнү чыгат:

— О. чал. бери кел. Бүгүн жол болуп, Окене шорполук эки алагүү буйруган экен. Бир перенде шорпо ичели.

Ушундай эскерүүлөр Көкүмбайдын уйкусун таптакыр таратты. Оор күрсүнүп алып, терезеге келди да сыртты карады. Жер көрүнбөйт. «Те сайда эмне болуп жатат экен?» деп ойлоду чал бешинчи кабатта туруп. Шаардын кечи менен түнү билинбейт. Кулакты дүңгүрөткөн күүлдөк гана угулат. А эшикте болсо балбалактаган, алма гүлдөрүнө окшогон кар жаап жатты.

&&&

Жаңы жылга жакын шаардыктар катуу дүрбөй башташты. Майрамдын шаан-шөкөтү менен шарапаты ачык сезилип, ар бир адам жаңы өмүргө, жаңы тилектерге умтулуп, барактары ачыла элек турмуштан ар ким өзүнө жакшы үмүттөрдү тилеп жаткан убак.

Улуу меиен келини кийинки убактарда Көкүмбай такыр укпаган кандайдыр бир укмуш буюм жөнүндө көбүрөөк сүйлөшчү болушту.

— Мен бүгүн Ысмайыл менен сүйлөшүп келдим,— деди Жунус. — Жакын арада болуп калыш керек дейт.

— Жакшыраак дайындадыңбы? — Кызыга суроо таштайт келини Алия. — Югославияныкы болсун деп айтпайсыңбы?! Өгүнү иши түшүп турганда эле таптырып ала турган элең.

— Болот, дагы эле болот... Кеч эмес.

— Аныңдын эшеги ылайдан өткөндөн кийин эле тааныбай калмай адаты бар.

— Жок, бул жолу Шарип Тескенович өзү да каттырып кой деп жатат. Эгерде кыйшандай турган болсо, акеңи билесиң го...— Жунус «Мен андайларды оңой эле ийге келтирип коём» дегендей мулуяп койдү.

— Ал эми тиги... мөмө-жемиш комбинатын эмне кыласыңар?

— Шерип Тескенович өзүң бил, бирок оңой кутулуп кетпесин деген. Кечээ технологу келиптир. Шеф болбой жатат, стандартка такыр туура келбейт экен деп кууп чыктым.

— Жол-жоосунун кыл дебейсиңерби?

— Жылдык план күйүп жатат деп ыйламсырайт. Айланайын аке, эмне кылсаң да коё тур, үйүңүзгө барып сүйлөшөлү дейт. Адрессти берип койдум.

— Сен бат эле макул деп коймоюн бар.

— Шерип Тескеновичке киришкен экен, ошо менен сүйлөшө бергиле, өзү текшерген — өзү билет дептир. Ха-ха. Түшүндүңбү?

Ушундан бир-эки күн өтпөй эл кечке маал бир чоң жүк ташыгыч машине менен толо ар кандай жылтырак тактайларды, таңгакталган жащиктерди жүктөшүп уулу менен келини келишти. Экөөнүн тең чечекейлери чеч, чеч кап менен бир. Каяктандыр үч-төрт жигит кошо пайда болушту, андан кийин алардын устүнө дагы үчөө келип кошулду. Баягы кагазга оролгон калың жука ар кандай тактайларды түн бир оокумга чейин араң зорго, өлдүм-талдым деп жатышып Жунустун квартирасына ташып жеткиришти. Ансыз деле шкаф, отургуч, бөлөк көрпөй-шөрпөйлөр толгон Жунустун чоң бөлмөсү жыгачка толду да калды. Көкүмбай таң калды: үйүндө көчүк айланаар жер жок, бул жыгачтарды каякка батырат деп. Тамаша кийинки күнү башталды да үч күн удаасы менен созула турган болду. Кичинекей үкөккө толтура аспап салып келишкен эки неме үч күн бою жанагы жыгачтарды жащиктердин ичинен чыккан бир далдагай кагаздардагы чийимдерди карап кура башташат, кээде бузуп, кайрадан бөлөкчө курашат. Айтор, аябай эле кыйналышты, бечаралар. «Мындан көрө он үйдүн керегесин эбак көктөп коюшмак», деп ойлоп койду Көкүмбай чал ичинен. Бөлмөнүн чоң капталын бүт ээлеген көп текчелүү бул жыгачтар баягы Ысмайыл «азаматтык кылып» таап берген югославиялык гарнитур экенин кайдан билсин ал. Болгону ушунчалык кымбат экенине гана таң калды.

Көкүмбай чал бир аз убакыт жанын мүнкүрөткөн жалгыздыкты сезбей калды. Дуулдаган жаңы жылдык майрам менен кошо Жунустун үйүнөн коноктор үзүлбөй калды. Адегенде бир жоон топ коноктор келди. Көпчүлүгү бажактаган эл келет экен, туш-туштан эле чыгып сүйлөп жатышты.

— Жунус акем — молодец! Жашоо деген ушундай болуш керек! — деп алаканын ушалайт бир чейендеген, жүгөрүнүн көкүлүндөй нымдалышкан чачтуу неме.

«А бечара, жетине албай жатат. Уулумдун жакын санаалашыңан го» деген ойго кетти Көкүмбай. Бирок Жунус тигинин сөзүн кулагынан сыртка кетирип, ээсине жагынып, алдынан чыккан кучүктү карагандай, не бир шылдың, не бир теңсинбөө менен карап, эл көзүнө гана: «А, ыракмат, ыракмат» деп жатты.

Көкүмбай бара-бара коноктордун бул жерде көпкө бөлүнөөрүн, алардын түрлөрү болоорун түшүнө баштады аста-секин. Ошол коноктордун эртеси эле бир конок келди. Чиркин, бул бир конок эмес эле, асыл таш экен го, чиркин. Келгенден тартып, кеткенге чейин Жунус менен Алия жүзүмчүнүн байталындай сүлкүлдөшүп, каакымдын таажысындай каалгып кана учуп жүрүштү. Экөөнүн тең бир оозунан эки оозу: «Шерип Тескенович, алсаңыз! Шерип Тескенович, жесеңиз!» Өз аталарын унутуп коюшкан немелер үстү булоолонгон, килкилдеген жаш эт салынган чараны коюп жаттап алган сөздөрүн кайталашат.

— Оо, садагасы ий. Алтын бала турбайбы.— Келини жанагы Шерип Тескенович деген неменин ээрчиге келген он-он бир жашар баласына үйрүлүп жатты.— Алчы, мобул жиликти алчы.

Көкүмбай чыдабай кетти:

— Ой, тиги асакалды ал десеңер боло. Жаш бала да улуулардан озунуп жилик алчу беле! — Ошондо гана Шерип Тескенович Көкүмбайды биринчи жолу көргөндөй, оолжуп, быртыйган манжалуу көпшөк колдорун сербендетти:

— А-аа, туура... туура. Кана, аксакалдан баштайлы.

Келини менен уулу отко түшкөн тооктой безеленип, тырпырап ийишти.

— Ошо кантип болсун. Биз — өзүбүз.

— Жоок, кокуй. Шерип Тескенович, сиз — меймансыз. Чал өзүбүздүкү. Биз жеп эле жатабыз.

Ошол күнкү «чоң конок» келип кеткенден кийин Көкүмбайдын жалгыздык оорусуна иренжүү деген оору кошулду. Ичинен «балким, мен түшүнбөй жаткандырмын. Азыр жашоо ушундай болсо керек, убакыт дегениң өзгөрбөдүбү» деп өзүн алаксыта, уул-келининин кылык-жоругун актагысы келет кайра. Бирок бары бир болбойт. Көмөкөйүндө эрмен даамданган бир ыза турат да кетпейт.

Ушинтип жүргөндө баягы беймаани сайроочу конгуроо дагы шыңгырап калды бир күнү. Көкүмбай чал каалганы илмектен чыгарса, босогодо далдайган эки жигит туруптур.

— Салоом алейкум, аксакал. Жунус акенин квартирасы ушул бекен? — деди четтеги майланышкан тумакчан бирөө.

— Ушул, айланайындар, киргиле.

Бирок тигилер кирген жок, Оозгу үйгө кандайдыр бир жащиктерди ташып кирип, жыйып коюшту. Анан Жунус акесине кат-кат ырахматын, ал жооп бербегенде жылдык пландын аткарылбай калмагын айтышып, мөмө-жемиш комбинатынан келгендер жылып-жылып чыгып кетишти. Бат эле үйдүн ичи алманын жытына буруксуп, Көкүмбайга өзүнүн алмалуу төшүн элестетип жиберди.

&&&

Эртеси варенье жана шире жасап, калгандарын ылгап алгандан кийин эки чоң кагаз жащиктеги бөйрөктөрү чоктой кызыл алмалар менен кошо атасын машинасына салып алган Жунус базарга келди. Эки жагын элендей карап, кимдир бирөөдөн бекингенсип жатып, бир тараза алып келди да, атасын алма саткандардын катарына отургузуп атып:

— Ата, үйдө отуруп зеригип деле кеттиңиз. Мобул алмаларды эрмектеп тыйын-тыпыр кыла бериңиз... Жакшы алмалар экен, бат эле алып кетишээр. Мен анан түштө келип, кабар алып кетем,— деди да шаша сүйлөп, жөнөп кетти.

Базардын ичи кыжы-кужу. Чыкылдаган суукка карашпастан колдорун үйлөп коюп, зиңкилдеген алып сатарлар бир бутун бир бутуна теп-илеп, кардалдарды чакырып жатышат. Жаңы жылдын алдында дүрбөгөн көпчүлүк бирде алма саткандарга, бирде анар саткандарга же бөлөк мөмө-жемиштерге чуркап сүрдүгүшүүдө.

Көкүмбайдын базары анчалык деле жүрбөдү. Жупуну кийинген эки өспүрүм келип алмаларды жыттап-жыттап басып кетишти. Андан кийин бир аял майпая басып келди да:

— Канчадан? — деп сурап калды.

— Ушунчадан эле... Көкүмбай канчадан сатаарын да билчүү эмес.

— Баасын айтпайсызбы?

— Айттым го...

— Килосу канчадан дейм? Кызыксыз го.

— Э, эл бергенче бере бер да, балам?

Жаңкы аял быртыйган бармактары менен алмаларды сайып көрүп, жети-сегизин таразага койду.

— Ала бер...

— Тартпайсызбы, жарыктык.

— Ала бер, тартканда эмне?..

Аял ушаланган эки «сары чолокту» сууруп чыгып, таразанын үстүнө таштады да, андан ары майпандап кыдырып жөнөдү.

Көкүмбайдын эки кулагы дүңгүрөп, беттери аяздын тызылдагына карабастан дуулдап чыкты. Көкүрөгү мыжыгып, көмөкөйү кургап, кайыр сураган адамдын тагдырын кийип калгандай сизди өзүн. Көздөрү бозомук тартып, нары-бери чууруган адамдардын элестери улам бүдөмүктөнүп, базардын жаң-жуңу кулагына угулбайт. Айлана улам чаң-будун тартып, асмандан сампарлап жааган кар алмалар гүлүн төгүп жаткансып, таразанын табагында ушаланып жаткан эки «сары чолокту» улам көргөзбөй баратты.

Чалдын маңдайына ак маралдай керилген жаш келин беш-алты жашар баласын жетелеп келип калды. Бала кагаз жашиктеги алмаларга мойнун созуп, өзүнүн тумагындай бир чоң алманы кош колдоп алып бооруна кысты. Келин жүз аарчысы менен алманы таза сүрттү да; кайра балага карматты. Анан чөнтөгүн аңтарып бир топ акчакалардын бирөөсүн «чак» эттирип таразага таштады. «Чак» эткен дабыш менен кошо Көкүмбай чал селт этип чочуп кетти. Кулагы да «шак» ачылып, кайрадан базардын кажы-кужусу дүүлдөп, эрте жаздагы алма багынын ичиндеги аарылардын зыңылдаганындай угула баштады.

— Кой, балам, жөн эле ала бер.— Чал шашканынан калдастай түштү. Келин бир карап алды да «Ырахмат» деп бүлк этип, чака тыйынды алды да, баласын жетелеп ары басып кетти.

Эми гана эсине келгенсип, Көкүмбай кагаз жашиктердин оозун жапты да, биринин үстүнө бирин жыйып койду. Таразага карап да койгон жок. Бир оокумда терең улутунуп алып, базарды жай аралап дарбаза жакка бет алды. Дарбазадан чыккандан кийин тротуардагы жалтыраган музда бөжөндөй баскан чал башын жерден албастан автобустардын вокзалын көздөй шылкыйып кетип баратты.

Автовокзал базардын бет маңдайында эле. Түш ооп, күн боз чаңгыл тартып турган. Көкүмбай өзүнүн айлына баруучу акыркы автобуска толук үлгүрмөк. Ал эми айланада болсо анда-санда ак көпөлөктөй болгон карлар далдандап түшүп, кудум эле алмалар гүлүн күүп жаткансып турду.